

УДК 347.457.1

О.І. ВИГОВСЬКИЙ

Олександр Ігорович Виговський, доктор юридичних наук, доцент, доцент Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПРАВОВІДНОСИНИ ЩОДО ВИПУСКУ ТА РОЗМІЩЕННЯ ЦІННИХ ПАПЕРІВ У СИСТЕМІ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Приватноправові відносини, що виникають в рамках емісії цінних паперів, лежать в основі виникнення нового об'єкта цивільних прав – емісійного цінного папера, що опосередковує правовий зв'язок між емітентом (зобов'язаною за цінним папером особою) та інвестором (кредитором за цінним папером). Процес його виникнення обумовлений особливою сукупністю юридичних фактів, унікальний склад яких забезпечує досягнення встановленої мети емісії цінних паперів. Специфікою емісійного процесу є наявність різних груп правовідносин як приватноправового, так і публічно-правового характеру, причому з першою категорією пов'язано найбільше питань теоретичного та прикладного характеру. Наявність цих питань та гострота їх постановки обумовлені не лише унікальністю емісійного цінного папера як об'єкта цивільних прав *sui generis*, що поєднує в собі елементи речового та зобов'язального права, а й особливостями самих емісійних правовідносин, які охоплюють широке коло суб'єктів, права та інтереси яких потребують своєчасного і всебічного захисту. Такі цінні папери характеризуються масштабністю випуску, великою кількістю їх потенційних набувачів, високим ризиком невиконання емітентом взятих на себе зобов'язань перед цими набувачами, підвищеною оборотоздатністю і найбільшим поширенням на фондовому ринку порівняно з іншими цінними паперами. Все це обумовлює підвищену увагу до сфери випуску та розміщення цінних паперів з боку регуляторів і необхідність застосування заходів публічно-правового регулювання емісійного процесу та його наслідків. Дослідження емісійних правовідносин необхідне для вдосконалення концепції правового регулювання емісії цінних паперів (оскільки саме емісійні правовідносини є безпосереднім об'єктом такого регулювання) та встановлення уніфікованих підходів в правозастосовній практиці.

Мета статті полягає у вивченні специфіки правовідносин щодо випуску та розміщення цінних паперів як особливої групи приватноправових відносин та аналізі теоретичних питань, пов'язаних з реалізацією окремих етапів емісійного процесу, що зумовлюють виникнення емісійного цінного папера як унікального об'єкта цивільних прав.

Незважаючи на те, що цінним паперам взагалі у вітчизняній приватноправовій доктрині була приділена істотна увага, особливості емісійних правовідносин досі залишаються недостатньо вивченими. Питання правової природи, сутності та значення емісії цінних паперів, прав, обов'язків та відповідальності учасників цього процесу, проблеми захисту інтересів інвесторів як найменш захищеної сторони цих правовідносин, загалом динаміки цих правовідносин не були об'єктами належної уваги з боку вітчизняних науковців у рамках комплексних доктринальних досліджень. Окремі з цих питань були предметом дослідження, зокрема, у роботах Є. Галкова, О.В. Кологойди, М.М. Кулик, О.О. Маковської, О.Ю. Синенко, І.В. Редькіна, Л.Р. Юлдашбаєвої, В.І. Яковлева, В.Л. Яроцького. Проте низка важливих питань, які виникають у цій сфері, залишається не вирішеною або має дискусійний характер, що обумовлює доцільність нашого звернення до цієї проблематики.

Тісний правовий зв'язок між цінним папером і посвідченим ним майновим правом обумовлює особливості механізму його виникнення¹. Виникнення емісійного цінного папера опосередковується емісійним процесом, який реалізується у нормативно визначеній послідовності юридично значимих дій. Пункт 5 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок»² визначає поняття «емісія» як сукупність дій емітента, що провадяться в установленій законодавством послідовності і спрямовані на розміщення емісій-

них цінних паперів серед їх перших власників. Правовий результат, на досягнення якого направлені ці дії, виникає внаслідок накопичення у чітко визначеній законом хронологічній послідовності певної сукупності юридичних фактів, що характеризує емісію цінних паперів як цілісну систему компонентів, взаємодія яких обумовлює появу нового об'єкта цивільних правовідносин – емісійного цінного папера. Поняття «емісія» охоплює сукупність цивільно-правових угод, адміністративних актів та організаційно-розпорядчих дій, що вчиняються емітентом та іншими особами у встановленій законом формі та послідовності, і спрямовані на розміщення цінних паперів, а в кінцевому результаті – на задоволення економічних потреб громадян та юридичних осіб³. На думку М.М. Кулик, стосовно емісійних цінних паперів важливість самої процедури емісії полягає в тому, що в її результаті емітент стає зобов'язаною особою перед досить великою кількістю осіб⁴. О.В. Кологойда зауважує, що емісійні фондові господарські відносини є складовим елементом (предметом) емісійного фондового права – сукупності правових норм, що визначають порядок емісії (випуску), розміщення та обліку випущених емісійних цінних паперів, реєстрації випуску цінних паперів, проспекту їх емісії, звіту про результати розміщення, дематеріалізації та знерухомлення цінних паперів, здійснення контролю за випуском, розміщенням та обліком цінних паперів⁵.

У процесі емісії цінних паперів між її учасниками виникають правовідносини зі специфічними об'єктом (ним виступає діяльність з випуску та розміщення емісійних цінних паперів) та суб'єктом складом, що включає як приватноправових суб'єктів, так і публічно-правові утворення, наділені владними повноваженнями, та який характеризується наявністю потенційно необмеженого кола осіб – адресатів публічної пропозиції. Присутність вагомого публічно-правового елементу у цих приватних за своєю сутністю правовідносинах є важливим наслідком міжгалузевого характеру правового регулювання випуску та обігу цінних паперів і свідчить про багаторівневий характер правових зв'язків між учасниками даних правовідносин. На нашу думку, емісію цінних паперів доцільно розглядати як цивільно-правовий субінститут, який існує в рамках міжгалузевого інституту цінних паперів і для якого є характерною значна питома вага публічно-правового елементу. Для цілей нашого дослідження пропонується штучне звуження суб'єктного складу відповідних правовідносин до трьох категорій осіб – емітента, професійних учасників ринку цінних паперів та інвесторів, а також зведення юридичного складу до сукупності правочинів і корпоративних дій емітента на підготовчому етапі та під час розміщення цінних паперів.

Одним із етапів процедури емісії цінних паперів є їх розміщення, під яким п. 18 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» розуміє відчуження цінних паперів у процесі їх емісії у порядку, встановленому законодавством, та з урахуванням положень проспекту. Ключовим елементом у цьому визначенні є «відчуження», що безапеляційно відносить такий спосіб набуття права власності на майно до категорії похідних. Однак термін «перший власник», що використовується законодавцем для позначення особи, яка набула права власності на цінні папери безпосередньо від емітента або особи, яка видала неемісійний цінний папір, чи андерайтера (див. п. 12 ч. 1 ст. 1 вказаного Закону), та сам характер емісійних правовідносин, результатом яких є виникнення нового об'єкта цивільного обігу – емісійного цінного папера, недвозначно вказують на первинність даного способу набуття інвестором права власності на цінний папір. З цією невизначеністю пов'язана ціла низка питань: у кого виникає первинне право власності на емісійний цінний папір – у інвестора чи емітента? З якого моменту воно виникає? Який юридичний факт (односторонній правочин, договір) є підставою такого виникнення? З яким моментом пов'язується виникнення самого цінного папера як об'єкта цивільних правовідносин? Нарешті, хто виступає оферентом, а хто акцептантом при розміщенні цінних паперів?

На відміну від первісних підстав набуття права власності, коли воно виникає вперше або незалежно від волі попередніх власників, за похідними підставами право власності на річ виникає з волі попереднього власника (цивільні правочини, спадкування за законом і за заповітом), і при цьому завжди необхідно враховувати можливість існування прав на дану річ інших осіб-невласників (наприклад, орендаря, заставодержателя, суб'єкта іншого обмеженого речового права)⁶. Наявність факту правонаступництва виступає їх головною розмежувальною рисою: при похідному способі виникнення права власності у однієї особи означає одночасне його припинення у іншої. У цьому контексті доречно згадати і відому латинську максиму: *neto plus juris ad alium transfert potest, quam ipse habet* («ніхто не може передати більше прав, ніж має сам»). Отже, якщо інвестор укладає договір купівлі-продажу з емітентом і предметом такого договору є «відчуження» певної речі, то логічно припустити факт виникнення первинного права власності на цінний папір у емітента в часовий інтервал між прийняттям ним рішення про випуск цінних паперів та початком процедури розміщення.

Однак така гіпотеза суперечить як правовій природі цінного папера, так і принципам зобов'язального права. По-перше, якщо припустити, що первинне право власності на цінні папери виникає у емітента, то ми мали б дійти висновку, що така особа протягом певного часу виступатиме в ролі і кредитора, і боржника за цінним папером, що суперечить природі зобов'язальних відносин (відповідно до ст. 606 Цивільного кодексу України⁷, зобов'язання припиняється поєднанням боржника і кредитора в одній особі). Можливість наступного викупу емітентом своїх розміщених акцій є єдиним винятком з цього правила.

По-друге, нерозміщений цінний папір взагалі не є об'єктом цивільних правовідносин, а отже, не може знаходитися у власності будь-якої особи і, що більш важливо, позбавлений свого зобов'язального змісту. На думку Л.Р. Юлдашбаєвої, поки цінний папір не розміщений, у цьому правовідношенні відсутня друга сторона – кредитор⁸, а, як зазначав В.М. Гордон, «неможливим є той випадок, коли в зобов'язанні бере участь

лише одна сторона – пасивна (боржник); вимагається наявність іншої сторони – активної (кредитора)»⁹. Аналогічної точки зору дотримується і О.О. Маковська, яка вважає, що «нерозміщений цінний папір не може вважатися власністю особи, що його випустила...»¹⁰. Помилковою слід визнати позицію М.М. Кулик, яка вважає, що «спочатку, до розміщення, в емітента з'являється квазіцінний папір. Емітент володіє правами на такий цінний папір, але не має і не може мати прав, що надаються таким цінним папером, оскільки в його особі збігаються одночасно і управомочена, і зобов'язана особа»¹¹. На наш погляд, запровадження додаткової теоретичної конструкції «квазіцінного папера» з незрозумілим змістом, що суперечить класичним постулатам вчення про цінні папери про нерозривний зв'язок між правом з цінного папера та правом на цінний папір, аж ніяк не сприятиме усвідомленню сутності емісійних правовідносин та специфіки процесу виникнення емісійного цінного папера.

Ідея пов'язування моменту виникнення емісійного цінного папера не з його розміщенням, а з моменту державної реєстрації випуску, не верифікується в позитивному праві: закон не надає такому способу контролю за випусками цінних паперів, як державна реєстрація, будь-якого правостановлюючого значення. Тому тезу про те, що існує певний момент у часі, коли посвідчене цінним папером майнове право уже формалізоване у відповідному документі, але права на нього ще не виникли до моменту його випуску в обіг¹², слід вважати помилковою.

Отже, на момент розміщення цінних паперів прав з цінних паперів не існує в принципі, а тому, якщо припустити, що емітенту може належати право власності на цінний папір, права за яким виникнуть у майбутньому, ми обов'язково наштовхуємось на істотну розбіжність як з класичним вченням про цінні папери («право з папера слідує за правом на папір»), так і з чинним законодавством. Оскільки законодавець визначення у ч. 1 ст. 194 Цивільного кодексу України представляє цінний папір як документ установленної форми з відповідними реквізитами, що посвідчує грошове або інше майнове право, визначає взаємовідносини емітента цінного папера (особи, яка видала цінний папір) і особи, яка має права на цінний папір, та передбачає виконання зобов'язань за таким цінним папером, а також можливість передачі прав на цінний папір та прав за цінним папером іншим особам, то будь-яка річ, позбавлена цього унікального зобов'язально-правового змісту, не може кваліфікуватися як цінний папір через відсутність важливої легальної ознаки.

З усього вищенаведеного можна зробити наступні висновки. Моментом виникнення емісійного цінного папера як об'єкта цивільних правовідносин є момент його розміщення, коли первинне право власності на цінний папір та права, що ним посвідчені, виникають одночасно і в повному обсязі у інвестора («першого власника»). Підставою виникнення речового права на емісійний цінний папір слід вважати складний юридико-фактичний склад, який охоплює правочини (односторонній – складання цінного папера, двосторонній – договір між емітентом та інвестором про придбання цінного папера), адміністративні акти та корпоративні дії емітента, що розкривають зміст поняття «емісія цінних паперів». Тому, на наш погляд, терміни «відчуження» і «купівля-продаж» в даному випадку є некоректними. Наслідком відчуження, як вказувалося вище, є перехід права власності на майно в результаті дво- чи багатостороннього правочину. Припустити, що предметом такого правочину виступатиме товар, що буде створений в майбутньому, також підстав немає, оскільки у емітента жодних прав на цінний папір та прав з цінного папера не виникатиме і в майбутньому внаслідок причин, описаних вище. У даному випадку законодавцю краще було б сконструювати якимось інше поняття, наприклад, «договір з розміщення цінних паперів», який би виступав останньою ланкою в ланцюзі юридичних фактів, що опосередковують виникнення емісійного цінного папера.

Наступним питанням для розгляду є юридична кваліфікація взаємозв'язків, що виникають між емітентом та потенційним інвестором на етапі до укладення договору розміщення цінних паперів. Деякі дослідники пропонують вважати договори з розміщення цінних паперів договорами приєднання¹³, посилаючись при цьому на стандартизованість умов такого договору, що розробляються виключно емітентом та не можуть змінюватися за домовленістю сторін: волевиявлення інвестора може бути спрямоване лише на приєднання (чи неприєднання) до такого договору в цілому. Як зазначається в науково-практичному коментарі до ст. 634 Цивільного кодексу України, при укладенні договору приєднання offerentом виступає сторона, яка розробила договір про приєднання, а акцептом вважається згода укласти такий договір, яка виражається шляхом підпису на формулярі або шляхом здійснення конклюдентних дій¹⁴. Якщо встати на таку позицію, ми мали б дійти висновку про те, що offerentом завжди виступатиме емітент, offerтою при публічній пропозиції слід вважати проспект емісії цінних паперів, а при приватному розміщенні – повідомлення, що надсилається потенційному інвесторові. Формою же вираження акцепту в цьому випадку буде заявка на придбання акцій.

Проте, на наш погляд, класична конструкція порядку укладення договору між відсутніми особами (з часовим інтервалом між позитивними волевиявленнями сторін договору) в даному випадку матиме інший вигляд. По-перше, offerта має бути адресована одній чи декільком, але конкретним особам¹⁵. Проспект емісії цінних паперів, який пропонується до ознайомлення заздалегідь невизначеному колу потенційних інвесторів, перевірку критерієм визначеності адресата явно не витримує. По-друге, відповідно до абз. 2 ч. 1 ст. 641 Цивільного кодексу України пропозиція укласти договір має містити істотні умови договору і виражати намір особи, яка її зробила, вважати себе зобов'язаною в разі її прийняття. До істотних умов будь-якого договору абз. 2 ч. 1 ст. 638 Цивільного кодексу України відноситься, зокрема, умову про предмет договору. У нашому ж випадку ні проспект емісії цінних паперів, ні навіть персональні пропозиції придбати цінні папери нової емісії не містять інформації про визначену кількість цінних паперів, що виступатиме предметом договору між інвестором та емітентом: вона визначатиметься в заявці на придбання і може бути скоригована піз-

ніше. Завдання проспекту емісії полягає в іншому: відповідно до ч. 1 ст. 5 Директиви 2003/71/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 4 листопада 2003 р. про проспект, що підлягає публікації при публічній пропозиції цінних паперів чи їх допуску до торгів¹⁶, цей документ містить інформацію, яка необхідна для надання інвесторам можливості зважено оцінити активи та пасиви, фінансове становище, прибутки та збитки, перспективи діяльності емітента, а також права, що посвідчуються цінними паперами; при цьому, як впливає з ч. 1 ст. 8 даної Директиви, остаточна ціна розміщення та кількість цінних паперів, що пропонуватимуться потенційним інвесторам, взагалі можуть в проспекті не вказуватися.

На наш погляд, вказані інформаційні повідомлення слід вважати «пропозицією робити оферту» (лат. *invitatio ad offerendum*), що узгоджується і з ч. 2 ст. 641 Цивільного кодексу України, де говориться, що реклама або інші пропозиції, адресовані невизначеному колу осіб, є запрошенням робити пропозиції укласти договір, якщо інше не вказано в рекламі або інших пропозиціях. Подібні погляди можна зустріти й у англійських науковців. Так, Г. Трайтель вважав, що «найменування не має вирішального значення: заява може бути пропозицією робити оферту, проте містити слово «пропозиція (оферта)»¹⁷. Герменевтична близькість слів «пропозиція» та «оферта» не повинна вводити в оману: «пропозиція (розміщення) цінних паперів» є складним та тривалим процесом, де власне оферта (у термінології договірного права) є лише окремим епізодом. Тому помилковим слід визнати погляд німецького цивіліста Г. Шустера, який вважає, що інтерпретація маркетингового заходу як «оферти» має виходити, зокрема, з його «сприйняття» як оферти середньостатистичним інвестором¹⁸, і правильною позицію науковців Г. Вегена та К. Ліндеманна, що термін «пропозиція» охоплює не лише оферту в розумінні договірного права, а й суто маркетингові заходи, які вважаються *invitatio ad offerendum* в континентальній правовій системі¹⁹. Звідси випливає, що оферту при укладенні правочину в рамках розміщення цінних паперів робить заінтересований інвестор, а акцептує її емітент.

Отже, можемо зробити такі висновки.

1. Емісія цінних паперів являє собою цілісну систему компонентів, взаємодія яких обумовлює появу нового об'єкта цивільних правовідносин – емісійного цінного папера. Емісію цінних паперів доцільно розглядати як цивільно-правовий субінститут, який існує в рамках міжгалузевого інституту цінних паперів.

2. Моментом виникнення емісійного цінного папера як об'єкта цивільних правовідносин є момент його розміщення, коли первинне право власності на цінний папір та права, що ним посвідчені, виникають одночасно і в повному обсязі у інвестора («першого власника»). Підставою виникнення речового права на емісійний цінний папір слід вважати складний юридико-фактичний склад, який охоплює правочини, адміністративні акти та корпоративні дії емітента, що розкривають зміст поняття «емісія цінних паперів».

3. Проспект емісії цінних паперів не слід вважати офертою емісійних цінних паперів. Оферту при укладенні правочину в рамках розміщення цінних паперів робить заінтересований інвестор, а акцептує її емітент.

¹ Яроцький В.Л. Цінні папери в механізмі правового регулювання майнових відносин (основи інструментальної концепції) / В.Л. Яроцький. – Х.: Право, 2006. – С. 34.

² Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3480-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 31. – Ст. 268.

³ Синенко А.Ю. Эмиссия корпоративных ценных бумаг: правовое регулирование, теория и практика / А.Ю. Синенко. – М.: Статут, 2002. – С. 27.

⁴ Кулик М.М. Емісія бездокументарних цінних паперів як підстава їх виникнення / М.М. Кулик // Теорія і практика правознавства. – 2015. – Вип. 1(7). – С. 4.

⁵ Кологойда О.В. Емісійні фондові господарські правовідносини / О.В. Кологойда // Право та інновації. – 2014. – № 4. – С. 81.

⁶ Цивільний кодекс України. Постатейний коментар у двох частинах / під ред. А.С. Довгєрта, Н.С. Кузнецової. – К.: Юстїніан, 2005. – Ч. 1. – С. 430.

⁷ Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.

⁸ Юлдашбаєва Л.Р. Правовое регулирование оборота эмиссионных ценных бумаг (акций, облигаций) / Л.Р. Юлдашбаєва. – М.: Статут, 1999. – С. 133.

⁹ Гордон В.М. Вексельное право. Сущность векселя, его составление, передача и протест / В.М. Гордон. – Х.: Юридическое издательство НКЮ УССР, 1926. – С. 83.

¹⁰ Маковская А.А. Залог денег и ценных бумаг / А.А. Маковская. – М.: Статут, 2000. – С. 60.

¹¹ Кулик М.М. Вказана праця. – С. 6.

¹² Яроцький В.Л. Вказана праця. – С. 35.

¹³ Синенко А.Ю. Вказана праця. – С. 103.

¹⁴ Цивільний кодекс України. Постатейний коментар у двох частинах / Під ред. А.С. Довгєрта, Н.С. Кузнецової. – К.: Юстїніан, 2006. – Ч. 2. – С. 127.

¹⁵ Там само. – С. 133.

¹⁶ Directive 2003/71/EC of the European Parliament and of the Council of 4 November 2003 on the prospectus to be published when securities are offered to the public or admitted to trading // Official Journal of the European Union. – L345/64. – 31.12.2003.

¹⁷ Treitel G.H. The Law of Contract. – London: Sweet & Maxwell, 2003. – P. 11.

¹⁸ Schuster G. Die Internationale Anwendung des Börsenrechts. – Berlin: Springer, 1996. – P. 436.

¹⁹ Wegen G., Lindemann C. The Law Applicable to Public Offerings in Continental Europe / The Law of Cross-Border Securities Transactions, by H. van Houtte (ed.). – London: Sweet & Maxwell, 1999. – P. 166.

Резюме

Выговський О.І. Правовідносини щодо випуску та розміщення цінних паперів у системі цивільних правовідносин.

У даній статті представлено аналіз особливостей емісійних правовідносин як окремої категорії приватноправових відносин та емісії цінних паперів як цивільно-правового субінституту, досліджуються теоретичні питання, пов'язані з виникненням емісійного цінного папера як унікального об'єкта цивільних прав. Автор статті приділяє окрему увагу питанням юридичної кваліфікації взаємозв'язків, що виникають між емітентом та потенційним інвестором на етапі до укладення договору розміщення цінних паперів, та аналізує сутність цього договору й особливості його укладення.

Ключові слова: цінні папери, емісія, розміщення цінних паперів, емісійні правовідносини, емітент, інвестор.

Резюме

Выговский А.И. Правоотношения относительно выпуска и размещения ценных бумаг в системе гражданских правоотношений.

В данной статье представлен анализ особенностей эмиссионных правоотношений как отдельной категории частноправовых отношений и эмиссии ценных бумаг как гражданско-правового субинститута, исследуются теоретические вопросы, связанные с возникновением эмиссионной ценной бумаги как уникального объекта гражданских прав. Автор статьи уделяет отдельное внимание юридической квалификации взаимосвязей, возникающих между эмитентом и потенциальным инвестором на этапе до заключения договора размещения ценных бумаг, и анализирует сущность этого договора и особенности его заключения.

Ключевые слова: ценные бумаги, эмиссия, размещение ценных бумаг, эмиссионные правоотношения, эмитент, инвестор.

Summary

Ygovskyy O. Legal relationship concerning issue and placement of securities within the system of civil legal relationship.

This article presents the analysis of the specific features of issue relationship as a separate category of private legal relationship and issue of securities as a civil law sub-institute, theoretical issues connected with emergence of an issue security as a unique object of civil rights are examined. The author of the article pays special attention to the issues of legal qualification of interrelations existing between an issuer and a potential investor at the stage prior to execution of an agreement on placement of securities and analyzes the essence of this agreement and specific features of its execution.

Key words: securities, issue, placement of securities, issue legal relationships, issuer, investor.

УДК 347.115

Н.О. ДАВИДОВА

Наталія Олександрівна Давидова, доктор юридичних наук, доцент, професор Київського національного лінгвістичного університету

ПРАВО ВИКЛАДАЧА НА АКАДЕМІЧНУ СВОБОДУ ЯК ОСОБИСТЕ НЕМАЙНОВЕ ПРАВО

Стратегічною перспективою освітньої реформи, яка наразі відбувається в Україні, є демократизація суспільства, наближення освіти до потреб особистості, побудова студентоцентрированої парадигми освіти, що неможливо без активного залучення інститутів цивільного права до регулювання відносин у сфері освіти. У зв'язку з розширенням впливу приватного права на освітню сферу, децентралізацією освітніх відносин набуває актуальності дослідження окремих цивільно-правових елементів, зокрема особистого немайнового права викладача на академічну свободу. Концепція академічних свобод є невід'ємною частиною академічної культури в Німеччині, Франції, Великій Британії та США. Рівень демократії будь-якої країни залежить від свободи думки та слова, галузь освіти і науки тут не є винятком.

Загальнотеоретичну основу дослідження особистих немайнових становлять висновки, викладені у працях відомих цивілістів, зокрема О.В. Кохановської, О.О. Красавчикова, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданика, Й.О. Покровського, Р.О. Стефанчука, Є.О. Харитонова, О.І. Харитонової, Я.М. Шевченко.

Мета статті – провести комплексне дослідження цивільно-правового регулювання відносин у сфері освіти академічної свободи викладача в Україні та проаналізувати нормативне закріплення академічної свободи в США.

Ідеї автономізації правового статусу закладу вищої освіти та академічної свободи учасників освітнього процесу є лейтмотивом Закону України «Про вищу освіту» від 01 липня 2014 р. та Закону України «Про освіту» від 05 вересня 2017 року. Принцип автономії закладу вищої освіти, про який йдеться у преамбулі Закону, означає самостійність, незалежність і відповідальність закладу вищої освіти у прийнятті рішень щодо розвитку академічних свобод, організації освітнього процесу, наукових досліджень, внутрішнього управління, економічної та іншої діяльності, самостійного добору і розстановки кадрів у межах, встановлених цим Зако-